

ADATOK A NAGY OKTÓBER MAGYARORSZÁGI HATÁSÁHOZ

HAJDÚ TIBOR

Ismeretes, milyen óriási, sorsdöntő és átalakító hatással volt a magyar munkásmozgalomra a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Hozzászólásomban néhány olyan tényre kívánom fehérvni a figyelmet, amelyekről kollégáink az elmúlt években törölték le a feledés porát, azzal a szándékkal, hogy ezeket a tényeket beillesszük a munkásmozgalom története és a magyar történelem összefüggő folyamatába.

Az oroszországi forradalmak kettős hatást gyakoroltak a magyar politikai életre. Egyrészt azzal, hogy kimozdították a magyarországi munkásmozgalmat háborús benuátságából és elindították a forradalmi fejlődés útján, másrészt politikai fordulatokra készítették az uralkodó osztályokat is.

Az oroszországi forradalom ténye nem lepte meg különösebben a monarchia uralkodó köreit. Svájci kémhálózatuk feje, Skrzynski követségi tanácsos, már 1915 októberében azt jelenti, hogy Oroszországban a különbékéhez „a korona nem fog hozzájárulni, mert egy különbéke után rögtön kitörne a forradalom. Immár a háború folytatása a biztos eszköz a forradalom ellen.”¹ Mikor azután ez a biztos eszköz is csődött mondott, akkor a monarchia kormányszata saját céljaira igyekezett kihasználni az orosz nép forradalmát.

Már a februári forradalom is alapvetően megváltoztatta a magyar munkásmozgalom helyzetét. Kiemelte elszigeteltségéből az SZDP vezetőségét. A polgári ellenzék fanyalogva bár, kész volt összefogni vele Tisza ellen. 1917. május 23-án, a vérvörös csütörtök 5. évfordulóján, Tisza lemondásra kényszerült. A főváros népének 1917. június 8-i nagy tüntetésére² csak ezután került sor, valójában mégis nagy része volt abban, hogy Tisza és pártja egy időre nemcsak formálisan, de valóságosan is politikai visszavonulásra, passzivitásra kényszerült. A június 8-i tüntetést, melyhez hasonlóra méreteit és harcosságát tekintve évek óta nem volt példa, sztrájkok és más mozgalmak sorozata követte, amelyek során hamarosan többszörösére nőtt a szakszervezetek tagsága.

¹ Österreichisches Staatsarchiv. Aussenpol. Archiv. L. Krieg 25 a. Friedensverhandlungen. K. rot 949. I. fol. 123. I.

² Károlyi Mihály: Egy egész világ ellen. Bp. 1965. 163–165. l. — Magyarország, 1917. június 10. Krúdy Gyula: A rajzó lomb., és a többi lap riportjai.

A Tisza bukását követő Esterházy-kormány csak 2 hónapig egzisztált, talán ezért van, hogy történetírásunk érdemtelenül elhanyagolja. Bár nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, éppen a munkásmozgalom fejlődésében, mintegy az orosz forradalom hatásának egyik akaratlan közvetítőjeként, nagy szerepe volt. A kormányban részt vett az ekkor alakult választójogi blokk. Így a Károlyi-párt közvetlenül is, az SZDP pedig, mint a blokk tagja, közvetve, kormánypárt lett. Ebből ugyan elsősorban az uralkodó osztályok húztak hasznót, de mindenesetre enyhült a munkásmozgalom üldözése, a cenzura, stb. is. Miután pedig a munkásmozgalom nem az SZDP vezetőségéből állt, ez a helyzet elősegítette a keleti szélről életre keltett baloldali mozgalmak nyílt fellépését. Ez a relatíve kedvező politikai hőmérséklet nem szűnt meg nyomban Esterházy lemondása és a Wekerle-kormány megalakulása után, hanem alapjában véve a Wekerle-kormány átalakításáig, tehát 1918 január közepéig, tartott. Csak ezután bomlott fel a választójogi blokk is.

1917 nyarán, mikor a kormányváltás korlátozza a rendőrség cselekvési szabadságát az SZDP tagjaival szemben, együttműködés alakul ki a Szabó Ervin körül tömörülő kis szindikalista csoport és a Galilei-kör legradikálisabb elemei között. Hatással volt rájuk a zimmerwaldi irányzat 1917 szeptemberi stockholmi konferenciája, amelyen az osztrák baloldal is részt vett már és egyik küldötte a magyarországi kapcsolatokkal rendelkező Therese Schlesinger volt.³ Mint ismeretes, a csoport munkájába bekapcsolódtak a Magyarországra főleg hadifogolyként került orosz bolsevikok is, akikről az újabb szovjet kutatások kielégítő módon bebizonyították, hogy szabályos pártszervezettel rendelkeztek, sőt kapcsolatban álltak a bolsevik párt külföldi bizottságával, személy szerint Nagyzezsda Krupszkájával — tehát bizonyos joggal mondhatjuk, hogy Leninnel —, aki még a februári forradalom előtt ellátta őket pártirodalommal és a bolsevik párt lapjával.⁴

Az így létrejött csoport röplap-kiadó tevékenysége az Októberi Szocialista Forradalom előestéjén indult meg, mikor a sajtó már közölte a bolsevik párt felhívásait, a kibontakozóban lévő proletárforradalom híreit. A szocialista forradalom győzelme után Szovjet-Oroszország tekintélye igen nagymértékben emelte a csoport befolyását, amely most már nem is zimmerwaldistának, hanem a „bolsevikizmus eszme” követőjének nevezte magát. A pontosság kedvéért meg kell mondani, hogy elszánt emberek, kis propaganda csoportok, amelyek szembehelyezkedtek a háborúval és az SZDP háborút támogató politikájával, korábban is voltak. Ilyen volt elsősorban az anarcho-szindikalistákhoz közel álló Kassák Lajos „Tett” majd ennek betiltása után „Ma” című lapja, amelyek irányvonala szépirodalmi jellegűktől eltekintve alapjában véve meg-

³ Ö. Staatsarchiv. Aussenpol. Archiv. L. Krieg 25 z.

⁴ Párttörténeti Intézet archívuma. V. Úraszov visszaemlékezése. — A. Jakusina: Matyerialü po isztorii Komityeta zagranyicsnoj organizácii RSzDRP. Voproszű Isztorii KPSzSZ. 1961. 1. sz.

egyezett Zimmerwaldéval. Ismeretes, hogy Várkonyi Istvánt is börtönbüntetésre ítélték háborúellenes magatartása miatt,⁵ és nem egy hasonló megnyílvánulás volt a munkásmozgalomban. Szabó Ervin csoportja azonban jelentős visszhangra, tömegbefolyásra is tett szert, aminek okai, úgy gondolom, az elmondottakból nyilvánvalóak: először, a minden propagandánál többet érő Szovjet-Oroszország háttere és másodsor, a magyar kormány felemás helyzetéből adódó félesztendő enyhülés a munkásmozgalom kezelésében.

A pesti lapokból november 9-e körül már elég világosan kitűnt, hogy mi történt Oroszországban. Az SZDP 11-én megjelent nyilatkozatában üdvözölte a forradalmat, de egyelőre semmiféle manifesztációt nem rendezett tiszteletére, még egy gyűlést sem; el volt foglalva a november 25-re összehívott pártkongresszus szervezésével. A pártgyűlés után Weltner Stockholmban találkozott a bolsevikok megbízottaival, Vorovszkival és Racovskival, de tárgyalásuk semmiféle szolidaritási akciót nem eredményezett.⁶ A központi hatalmak vezetőiben Október után olyan elképzelés támadt, hogy a forradalmi kormány nem az ellenséges kormányokkal, hanem ezen országok szocialista pártjaival akar majd a békéről tárgyalni. Ezért sürgősen elküldték Scheidemannt Stockholmba, a bolsevikok külföldi irodájához.⁷ Miután kiderült, hogy a szovjet kormány rendes béketárgyalásokat kíván az érintett államok között, megkönnyebbültek. Talán különösen hangzik, de az első világháború diplomáciai levelezésében nagy helyet foglal el a kormányok aggodalma, hogy a béke ne legyen szocialista béke, vagyis a szocialisták ne hivatkozhatnak ilyen érdekekre a békekötés körül.⁸

Miután az MSZDP hónapokig nem tett semmit, ami lényegesen túlment volna a Wekerle-kormány elég határozott béketörekvésén, a forradalmi szocialisták azonnal magukhoz ragadhatták a kezdeményezést. Először a Galilei-körben, majd november 11-én és 13-án az Építők Szakszervezetében tartottak megbeszélést mintegy húsz gyári bizalmi férfi bevonásával. A november 16-án megtartott tanácskozáson már a rendőrség jelentése szerint mintegy kétszázan vettek részt. Itt beszélték meg a másnap, 17-én a Köröndön a bolsevik forradalom mellett tartott tüntetést. A demonstráció néhány száz résztvevőjét a rendőrség szétszórta, így nagyobb megmozdulássá nem nőhetett. E nap reggelére ragasztották azonban ki a fegyvert kettétörő munkást ábrázoló híres plakátot, amelyről az egész város beszélt.⁹ Ezután az SZDP is elszánta magát a november 25-i városligeti gyűlés megtartására. Miután e napon volt a kongresszus, nyilvánvaló, hogy a nagygyűlés tartását csak néhány nappal előbb hatá-

⁵ Népszava, 1916. április 7.

⁶ Népszava, 1918. január 9.

⁷ Ö. Staatsarchiv. Aussenpol. Archiv. L. Krieg 25 s. K. rot 956.

⁸ Ugyanott Krieg 25 t. Czernin 1917. november 18. és 21-i levele Hohenlohe herceg, berlini követhoz.

⁹ Fővárosi Levéltár. Budapesti Törvényszék 36. 537/1921. (A Károlyi-per iratai; az anyagot Schönwald Pál használta fel először a Károlyi-perről a Jogtudományi Közlönyben megjelent tanulmányában.) Andréka r. tanácsos 1918. január 25-i jelentése. — PI Archívum 604. f. (ismeretlen antimilitarista 1917. november 13-i levele.)

rozták el. Az Iparcsarnoknál, mint ismeretes, nagy tömegek jelentek meg. De kinek a tömegei? Az ismert szakszervezeti vezető, Propper Sándor így ír erről memoárjában:

„A bolsik ebben az időben már észrevehetően fészkelődtek és mindenáron meg akarták zavarni a szónokot. Bokányi, szokása ellenére kötélnek állt,” válaszolt a gyakori közbeszólásokra, így beszéde „szétfolyt, nem érte el a kívánt hatást”. A gyűlés után a csarnok előtt az SZDP háború előtti baloldali ellenzékének egyik ismert vezetője, Vágó Béla beszélt a tömeghez. „Bokányi odament, lehúzza Vágót a pódiumról és ő állt oda helyébe. De aznap itt sem volt szerencséje”, a forradalmi tetteket követelő hallgatóság vitába szállt vele.¹⁰

December elején a breszti tárgyalásokon megkezdett huzavona miatt a forradalmi szocialisták tüntetést rendeztek a budapesti német főkonzulátus előtt, a rendőrségi jelentés szerint a lágymányosi gyárak mintegy 3000 munkásának részvételével. Majd néhány angyalföldi gyár munkásait vezették tüntetésre. A rendőrség, amennyiben nem hivatalos és bejelentett SZDP gyűlésről volt szó, mindig közbelépett.¹¹ Legális és vonzó alkalmat kellett teremteni.

Decemberben „galileista körökben egy terv született, hogy Pesten egy hatalmas békegyűlést kell Breszt ellen rendezni és arra meghívni Bernstein és Haase-t”, a német független szocialisták ismert vezetőit. Bernsteinék vállalták is a részvételt, az SZDP vezetősége azonban, amelynek ők ekkor túl baloldaliak voltak, nem vállalta a gyűlés védnökségét. Így a békegyűlés a Károlyi-párt és a Radikális párt égisze alatt folyt volna le, de a német hatóságok nem engedélyezték Bernstein és Haase kiutazását.¹²

A szakszervezetekben mozgalom indult december elején munkástanácsok alakítására. A követelés éle kifejezetten arra irányult, hogy az SZDP vezetőségét a munkástanácsok ellenőrzése alá helyezték. 1918. január 13-án az SZDP hat nagy munkásgyűlést rendezett a fővárosban. A hat gyűlés közül négyen felszóltak az ellenzék képviselői: Mosolygó Antal, Helfgott Sándor, Rudas Zoltán és Österreicher Sándor, és javaslatot tettek: mondja ki a munkásság, hogy munkástanácsokat kell alakítani. A pártvezetőség szónokai taktikusnak látták, ha nem szállnak nyíltan szembe a javaslattal. Aznap délután a fontosabb gyárak és szervezetek baloldali bizalmijainak értekezletén, a pártvezetőség tudtával, de megkérdezése nélkül, 11 tagú bizottságot választottak a munkástanácsok megszervezésére.¹³ A bizottság tagjainak többsége megal-

¹⁰ PI Archívum. Propper Sándor visszaemlékezései. 301. l. — Az aznapi kongresszuson elhangzott éles bírálatokat a Népszava 27-én ismerteti. (Landler, Bajáki, Joanovics, Fodor stb.)

¹¹ L. a 9. jegyzetet.

¹² Vörös Újság, 1919. március 15. A magyar függetlenek.

¹³ L. a 9. jegyzetet. A jelentés szerint a bizottság tagjai: Helfgott, Morvay (Csepel), Csiky, Mosolygó, Österreicher, dr. Donáth, dr. Rónai Zoltán, Sugár Tivadar, Haász Árpád, „valószínűleg” Rudas Zoltán és „Somogyi Gyula tanító”. Utóbbi, Kelen Jolán közlése szerint, valószínűleg Szilágyi Gyulával azonos.

kulása után a KMP-hez csatlakozott. Rajtuk kívül egy-két centrista is volt a bizottságban, köztük Rónai Zoltán, aki ekkor még szívesen bírálta a Garami-féle pártvezetést. A bizottság tagjai, mint a gyűléseken fellépők is, jól mutatják az Októberi Szocialista Forradalom után egységbe tömörülő baloldali csoportok összetételét. Ott volt az SZDP régi, Alpári-Vágó-féle baloldali ellenzéke; ott voltak a forradalmi szindikalisták; a hozzájuk közel álló, 1917-ben létrejött forradalmi mérnökcsoport; végül a Galilei-kör balszárnya és a szocialista tanítók egy képviselője.

Párttörténetírásunk ismert fogalma az SZDP-ben kialakult ún. új ellenzék. Teljes bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy ilyesfajta ellenzéki tömörülésről 1918 nyara előtt nem beszélhetünk, bár az új ellenzék egyik vezetőjeként ismert Hamburger Jenő kapcsolatban állt a munkástanács-mozgalommal és Nagykanizsán megszervezte az első magyarországi munkástanácsok egyikét. Ahogy nőtt a tömegmozgalom kiterjedése, úgy nőtt a széles körű kapcsolatokkal rendelkező baloldali szociáldemokraták szerepe a háborúellenes küzdelemben. Szervezett erőként való első kimutatható fellépésük azonban először az SZDP 1918 októberi kongresszusán tapasztalható, hogy azután a forradalmak időszakában annál fontosabb szerepet játszanak a forradalmi munkásmozgalomban.

A felsorolt ellenzéki csoportok egyikének ideológiai arculatáról szeretnék csupán néhány szót mondani, mert úgy érzem, helyes szemléletünk kialakulását gátló előítéletektől kell megszabadulnunk. A forradalmi szindikalistákról szölok, mindenekelőtt vezetőjükről, Szabó Ervinről. A forradalmi szindikalizmus, ha valóban forradalmi irányáról beszélünk, a századforduló Európájában a német szociáldemokrácia és az angol-amerikai trade-unionizmus negációjaként jött létre. Kétségkívül magán hordozta az anarchizmus jegyeit mindenütt, így Magyarországon is, de nálunk legalább nem az idealista vagy terrorista anarchizmusét, még kevésbé azét a kispolgári és szociáldemokrata irodalomból származó torzképét, amely a modern köztudatban is tovább él. De nem mondanám Szabó Ervint a szó mérsékelt értelmében sem 100%-os anarchoszindikalistának, még akkor sem, ha ő magát egyidőben annak is nevezte.

Szabó Ervin marxista volt. Marxista volt elméleti alapjait tekintve, és a végeredményt tekintve is, amennyiben azonnal felismerte az orosz forradalom igazságát és nemzetközi jelentőségét. Mi több, nemcsak felismerte, de az élére állt annak a mozgalomnak, amely előfutárja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának. A marxizmus alkalmazásában Szabó Ervin számos hibát, kisebb és nagyobb jelentőségű tévedést követett el. De ha nem az utókorhoz mérjük, amely bölcs biztonsággal alkalmazza a tudományos szocializmust a — múlt eseményeire, saját korában nem találunk senkit, aki kevesebb tévedéssel alkalmazta a marxizmust a magyarországi társadalomra. Egy kortársa, akinek marxista voltát nem vonták még kétségbe, ezt írta róla halálakor:

„Szinte az egyetlen ember volt, akihez fordulhattam, ha valamely gazdasági probléma körül kételyeim voltak. . . Szabó marxista volt. . . És véleményem szerint a marxizmus igazi szellemének felelt meg az is, hogy a gazdasági alap és a társadalmi fölépítmény megváltozásával lépést tartva, Szabó Ervin is fokozatosan eltávolodott nem a marxizmus szellemétől, hanem annak pusztán a Marx-korabeli szabadkapitalizmusra illő tartalmi tételeitől.” Ezek Varga Jenő szavai.¹⁴

Miben tért el például Szabó Ervin a marxizmus államelméletétől? Kétségtelen, hogy az Állam és forradalomhoz közelebb állt volna, mint az „ortodox” Kautsky és magyar tanítványai, az is bizonyos, hogy nem vonta kétségbe az állam létezésének szükségességét bármely osztálytársadalomban. Az állam elidegenedésre, elbürokratizálódásra való természetes hajlamát úgy lehet el-túlozta, de létező, valóságos dolgot túlzott el. A szociáldemokrata pártok történelmi szerepét kétségkívül lebecsülte, ugyanakkor kritikája lényege, hogy a parlamenti többségre törekvő politikai párt nem képviseli következetesen a lakosság kisebbségét tevő proletáriátus osztályharcát. Ez a szűkkeblűség idegen a munkás-paraszti szövetség lenini teóriájától és a parasztkérdés jelentőségének felismerésétől, bár figyelemreméltó, hogy már 1917 tavaszán a föld felosztását jelöli meg az orosz szocialisták egyik feladatának: „A parasztságot a tradicionális hatalmaktól eltéríteni csak egy eszközzel lehet: földosztással. . . a kadéto, az októbristák. . . inkább visszacsinálnák a forradalmat, semhogy” a földbirtokról lemondjanak. „Viszont a munkásság és a parasztság forradalmi vezeterei bizonyára nem idegenkednek a legradikálisabb földosztástól sem.”¹⁵ Azt se feledjük el, hogy a gothai program kritikájához írt bevezetésében a parlamenti munkáspártokra korlátozza bírálatát, kiemelve, hogy „a parlamenti kormányzat előtti korszak”, tehát a 48-as forradalmak korában „az akkori politikai pártok minden akciója. . . a párt minden egyes tagjának közvetlen cselekvő részvételét követelte meg. . . tehát, ha alakultak politikai pártok, inkább lehettek osztályharcoknak politikai exponensei; és sokszor azok is voltak.”¹⁶ Mint mondtam, a marxizmus alkalmazásában, a helyzet megítélésében sok hibát követett el Szabó Ervin, így az első világháború, a Mitteleurópa megítélésében, túlértékelte a szűk értelemben vett gazdasági harcot, szindikalizmusának jellegzetes terméke volt a munkástanács előtérbe állítása, nem a politikai párttal együtt, hanem tiszta osztályképviselőként azzal szemben.¹⁷

¹⁴ Népszava, 1918. október 6. — Vö. Varga Jenőnek az Imperializmus és tartós békéről írott recenziójával: ugyanott 1918. február 28.

¹⁵ Szabó Ervin válogatott írásai. Bp. 1958. 414. l.

¹⁶ Ugyanott 311. l.

¹⁷ Nincs módomban itt kitérni Szabó Ervin ideológiájának bírálatára, csak annyit jegyez-nék meg, hogy a háború előtt, illetve a háború kezdetén vallott nézetei az utolsó években sok változáson mentek keresztül. Szabó Ervin-irodalmunk igen szegény s e kevésnek jórésze is inkább elítélésére, mint megértésére törekszik. A köztudatban élő Szabó Ervin-kép Révai József ismert 1931-es cikkén alapszik, amely nagyjelentőségű kifejezése egy korszak szemlé-letének, de 1958-ban már maga Révai is másképp látta Szabó Ervin alakját, most pedig 1967-et írunk. (Révai im. lásd: Válogatott történelmi írások. Bp. 1966. 2. köt. 91. ill. 118. l.)

A munkástanácsok megszervezésének mozgalma az Októberi Szocialista Forradalom utáni hónapokban, minden elvi korlátoltsága mellett, politikailag időszerű volt. Ismeretes, hogy ez a mozgalom végül egybeolvadt a januári általános sztrájkért vívott harcral. A januári sztrájk — amelyet Ausztriában is a forradalmi baloldal kezdeményezett — 1917—18-ban a legnagyobb nemzetközi akció volt az imperializmustól fenyegetett Szovjet-Oroszország védelmében, amely kétségbeesett dühöt váltott ki a magyar uralkodó osztályokból is.

A monarchia urainak reagálása az orosz proletárforradalomra nem volt egyoldalú. Örömmel fogadták a békelehetőséget, hiszen katonai helyzetük megjavult és utoljára nyílt alkalmuk, mint Churchill is megállapítja, tisztességes békefeltételek elérésére.¹⁸ A német hadvezetés azonban csak azért akart békét keleten, hogy meghosszabbítsa a háborút nyugaton. És itt visszatérünk a kérdéshez: mit jelent a választójogi blokk kormányra jutása, miért végződött kudarcra? Esterházy kormányának — épp úgy, mint Czernin külügyministerségének — tragikuma, hogy későn jött. Esterházy kormányalakítása után éppen egy hónappal bukik meg Bethmann—Hollweg, a német imperializmus mérsékeltebb szárnyának képviselője és a hatalom teljesen a Ludendorffok kezébe kerül. Velük szemben Czernin és császára tehetetlenek és gyávák. 1917 tavaszi kezdeményezéseik befolyásolni akarták Bethmant, de akaratuk ellenére csak bukását segítették elő.

Volt különbség még 1917 végén a monarchia és Németország külpolitikája között? A szándékokban igen. Czernin 1917. november 22-én azt javasolja Németországnak, hogy a békét Oroszországgal a status quo ante bellum és a nemzeti önrendelkezés alapján kössék meg. Ezzel pihenőhöz akarta juttatni a kimerült monarchiát. Ellenállása a német telhetetlenséggel szemben gyenge volt;¹⁹ a szövetségeseik vitája mindenesetre újabb fölös bizonyíték Lenin igazára a breszti kérdésben. Trockij időhúzója sokat ártott a fiatal szovjet államnak. Az SZKP VII. kongresszusán Trockij maga elismerte, hogy Gratz Gusztáv Bresztben figyelmeztette őt: hagyjon fel frázis-politikájával, mert „a németek csak az ürügyre várnak, hogy ultimátumot nyújtsanak be”. Trockij manővernek vette Gratz figyelmeztetését, másrészt ez volt a legtöbb, ami Czerninétől kitelt.²⁰

Bethmann bukása után a monarchia kísérlete önálló külpolitika folytatására véget ér. A békekormány alakult Esterházy-kormány önmaga paródiájává vált és le kellett vonni külpolitikai céljai szertefoszlásának belpolitikai

¹⁸ *Winston S. Churchill. The World Crisis 1916—1918. London, 1927. 2. kötet. 404—405. l. — Vö. Ignatyjev-Joffe: Mezsdunarodnaja obsztanovka nakanunye Oktyabrja. Voproszű Isztorii 1962. 11. sz.*

¹⁹ Ö. Staatsarchiv. Aussenpol. Archiv. L. Krieg 25 t. K. rot 956. és 957. — Vö. Czernin: *Im Weltkrieg. Berlin-Wien, 1919.*

²⁰ Trockij, illetve Gratz id. szavait közli az OKP(b) VII. kongresszusának jegyzőkönyve, Trockij önbírálatát a breszt-litovszki dokumentumok 1919-es kiadásához írt előszava tartalmazza. Ismerteti A. Ahtamzján: *O breszt-litovszkih peregororah 1918 goda. Voproszű Isztorii, 1966. 11. sz.*

konzekvenciáit. Ennek burkolt végrehajtása volt Wekerle kormányra jutása, nyílt végrehajtása a választójogi blokk felrugása. A magyar kormány felismerte az orosz proletárforradalom külpolitikai előnyeit, de felismerte azt is, milyen veszéllyel jár az országon belül. Látva, hogy a forradalom nem téveszti el hatását Magyarország népére, a breszti békét szorgalmazva egyidejűleg otthon le kívántak sújtani a demokrácia erőire.²¹ A munkástanács-mozgalom, az új forradalmi röpiratok sürgőssé tették a fordulatot és alkalmat adtak rá. 1917. december 19-én visszaállítják a Népszava előzetes cenzuráját,²² két napra rá Vázsonyi benyújtja a nagy vívmányt: a kompromisszumos választójogi törvényt.

Történetírásunk helyesen hangsúlyozza az SZDP opportunistusát a választójogi blokkban játszott szerepe kapcsán, egy momentumról azonban ritkán beszél. A választójogi blokkba nem vették be a nemzetiségi pártokat és a nemzetiségek követeléseit. Ezzel hozzájárultak, a többi demokratikus párttal együtt ahhoz, hogy az orosz forradalom hatására kibontakozott magyar román és szláv nemzeti mozgalom végképp külön utakra, ellentétes irányú utakra tért.²³ Ennek hatása hamarosan megmutatkozott, — de maradjunk a januári napoknál.

Január 14-én a rendőrség megkezdí a forradalmi szocialisták letartóztatását. 17-én Wekerle kijelenti a parlamentben: „el fogjuk fojtani ezeket a béke jelszava alatt működő, de valójában a társadalmi rend fölbontására törekvő mozgalmakat”.²⁴ Tekintet nélkül a fenyegető tettekre és szavakra, a vasas főbizalmi testület 16-án állást foglal a munkástanács alakítása mellett, 18-án kezdetét veszi az általános sztrájk.²⁵ A sztrájk január 21-én véget ért. 29-én a Népszavában közlemény jelenik meg: felelőtlen beugratók azok, akik új általános sztrájkra hívják fel a munkásságot. A forradalmi szocialisták szabadon maradt része és a hozzájuk csatlakozó új önkéntesei a forradalomnak most nem tudják még új harcba vinni a munkásságot.

Közben január 25-én Batthyány Tivadar, a Károlyi párt képviselője kilép a megszilárdult Wekerle-kormányból. Már 15-én lemondásra kényszerült Hadik közlemezési miniszter, aki ellen nem kimondottan politikai kifogások merültek fel: az újból feléledt Tisza István azzal vádolta, hogy 1917 júniusától elhanyagolta a rekvirálást, kevés élelmet szedett el Magyarország népétől Ausztria és Németország számára.²⁶ Február 7-én megszűnt a választójogi blokk miközben egyik alapítója, a demokrácia árulója, Vázsonyi Vilmos a képviselő-

²¹ Galántai József. Magyarország az első világháborúban. Bp. 1964. 286. stb. 1. Vö. Károlyi Mihályné. Együtt a forradalomban. Bp. 1967.

²² Népszava, 1917. december 21.

²³ Lázár Aurél: A lovaglopálca.. Világ, 1918. október 13.

²⁴ Népszava, 1918. január 18.

²⁵ L. a 9. jegyzetet és PI Archivum. 731. F 35. öe. (Szántó Béla kézírata.)

²⁶ Tisza István: Sáfárkodjunk jól az új terméssel! Igazmondó, 1918. június 27.

házban nyilvánosan hirdette: „meg kell akadályozni azt, hogy a bolsevikizmusnak csírái Magyarországon valaha is tenyészhessenek”.²⁷

A bolsevizmus hajtása, amelyet elszánt forradalmárok kis csoportja óvott a hatalom seregeivel szemben, azóta meghozta a szocializmus termését Magyarországon. A Vázsonyiak emlékét csak a történelemlékek őrzik, hogy sötét kontrasztként szolgáljon a jövő derűs színeibe.

²⁷ Népszava, 1918. február 7, 8.